

ס פ ר

שירי משכיל

הגורם

פרינסה ובלבלה

ועבור שענין הספר טובב והולך בעקבי משכיל אל דל לחזק
בדק שרשי אמונה ודת ולהשרישם בלב עם ד' ויחדיו תמה
חואמים בדברים אהדים, לכן סראתי אותו בשם הנצם
שירי משכיל, וגם סדרתי אותו בכללים ופרטים כסידורי של
משכיל, ומה ראיתי עד ככה ומה טיבו של שם התואר שדו
מבואר בחקירה, חברתי בעזרת החונן לאדם דעת ומאתו מענה לשון

אני הקי' הידל ליש מילדי וועמש רב סה ק"ק
קאלאמיא והגליל יע"א

ל ע מ ב ע ר ג

לפיק

תרלז

ס"ח

סֵפֶר
שִׁירֵי מִשְׁכִּיל
הַגִּזְרִים: פְּרִנְסָה וְכִלְכֵּלָה

וְעִבּוּר שְׁעֵנִין הַסֵּפֶר סוֹכֵב וְהוֹלֵךְ בְּעַקְבֵי "מִשְׁכִּיל אֶל דָּל",
לְחֹזֵק בְּדַק שְׂרָשֵׁי אֲמוּנָה וְדַת וּלְהַשְׂרִישׁ בְּלֵב עַם ה',
וַיַּחֲדוּ הֵמָּה תְּאֵמִים בְּדַבְרִים אֲחָדִים, לְכֵן קָרָאתִי אוֹתוֹ
בְּשֵׁם הָעֵצִים "שִׁירֵי מִשְׁכִּיל", וְגַם סִדַּרְתִּי אוֹתוֹ בְּכִלְכֵּלִים
וּפְרָטִים בְּסִדּוּרוֹ שֶׁל מִשְׁכִּיל.

וְמָה רָאִיתִי עַל כֶּכָּה וְמָה מָיְבוּ שֶׁל שֵׁם הַתֶּאֶר שְׁלוֹ,
מִבְּאֵר בְּהַקְדָּמָה.

חִבְרַתִּי בְּעִזְרַת הַחֹזֵן לְאָדָם דַּעַת וּמֵאֲתוֹ מַעֲנֵה לְשׁוֹן

אֲנִי הֵק' הַלֵּל לִיבְטַנְשִׁיין מִילְדֵי וְוַעֲמֵשׁ,
רַב פִּה ק"ק קְאֵלְאֵמִיא וְהַגְּלִיל יַע"א

[נוסח דף השער של המהדורה שהדפיס רבינו המחבר וצוק"ל]

מהדורה מחודשת, מפוארת ומושלמת, ערוכה ומסודרת
עם מעלות רבות וחשובות כאשר עיניכם תחזינה מישרים
בהשתדלות מכון "בית סופרים פרשבורג" לונדון

מִרְכָּבָה לְיָסוּד דְקָדְשָׁה. וְאִיתָא בְּזִהְרָה (בצלח 77 סא, ע"ב): מֵאֵן דְּנָטִיר הַבְּרִית, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶלְפִישׁ לָהּ לְבִישׁוּשָׁה דְאִיהוּ הוּד וְהֵדֵר; הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְכַנֶּה תְּפַאֲרַת — בְּזֶה אֶפְשֵׁר לְפָרֵשׁ בְּנֵי תְּפִסּוּק בִּישְׁעֵיהּ (ג. ס. ב), כְּשִׁיבּוֹא הַזְּמַן "וְעֲמַף כְּלָם צְדִיקִים", צְדִיק נִקְרָא שׁוֹמֵר הַיָּסוּד, וְאֵז וְרוּשְׁלָם לְכַשִּׁי בְּגַדֵי תְּפַאֲרָתָךְ — כְּשֶׁתִּזְכֵּי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּהוּד וְהֵדֵר, אֲזִי תִהְיֶי כְּטוֹחָה 'כִּי לֹא יוֹסִיף עוֹד בָּךְ לְבֹא עָרַל וְטָמֵא', שְׁתִּהְיֶה גְּאֻלְתָּךְ גְּאֻלָּה שְׁלָמָה, גְּאֻלָּה כְּזֹאת שְׂאִין עוֹד גְּלוֹת אַחֲרֶיהָ.

יָסוּד הִיא אַחַר מַלְכוּת, וּסְפִירוֹת מְכַנִּים 'מִיָּם'; וְזֶהוּ 'מִמְחַרְת הַפְּסוּח' — מִסְבוֹת יוֹם שֶׁהִיא אַחַר הַפְּסוּח, וְהִיגוּ יָסוּד, 'יְצֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רְמָה', כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (שיר השירים רמב"א טו), שֶׁאֲחַד מֵהַדְּבָרִים שֶׁעָבְרוּם זָכוּ לְהִיֹּת נְגָאֵלִים הוּא; שֶׁהֵיוּ גְדוּרִים מְעֲרִיֹּת, גְדוּרִים דִּיקָא, לְהִיֹּתָם נְזַהְרִים בְּשִׁמְרַת יָסוּד וְאֲבָרְיָהוּ. וּמִשׁוּם שֶׁגָלוּ וְנִתְרַבָּה יְרוּשָׁלַיִם עָבוּר 'בְּרִיתָךְ הַפְּרוּ', אִם-כֵּן רַק אֵז תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה, כְּשִׁיחִיָּה אֶכְשֶׁר דָּרָא וַיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, לְהִיֹּתָם

— פְּרָט ט —

תְּשׁוּבָה לְשִׁאֲלָה הַקְדוּמָה

לְהַחֲטִיֵּאָם בְּפִגְמֵי יָסוּד. וּבְכָלֵל הַסְּתוֹת עֲמַלְק, שֶׁהוּא קְלַפְת 'לְרִי' הַמְּפַתָּה לְגֵאֻזָּה וְלַפְגַּם בְּרִית, הוּא, שְׁטוּרַת וּמִסִּית לְנָשִׁים שִׁיחֵיו בְּבַחֲבִינַת 'צְבָהוּ בְּנֹת צִיּוֹן', שֶׁתְּלַכְנָה נְטוּיוֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקָרוֹת עֵינָיִם (יט"ו ג. ט), וּלְקַשֵּׁט בְּתַכְשִׁיטִים וּבְמַלְבוּשִׁים כְּאֶחַת הַפְּרוּצוֹת וְהַשְּׂרוֹת, הֵגַם שֶׁהֵם בְּגַדֵי שַׁחַץ וְגֵאֻזָּה וְלֹא מְדַרְכֵי הַצְּנִיעוּת, וְגוֹרְמִין לְהַבְעִיר הַבָּצֵר הַרְעֵ

מִשׁוּם שֶׁעֲמַלְק, שֶׁהוּא סְמ"ך-מ"ם, יוֹדֵעַ מַה רַב גָּדַל אִיכוּתָהּ שֶׁל שְׁמִירַת יָסוּד, שֶׁגוֹרָם לְכָל הַדְּבָרִים טוֹבִים הָאֵלֶּה: לְקִיּוֹם תְּרִי"ג, וְלִשְׁנֵי הַתּוֹרָה, וְלַגְדֵּל בְּנֵיו בְּנִחַת, וְלַפְרָגִס בֵּיתוֹ בְּכָבוֹד, לְהִיֹּת לוֹ הַגְּנָה מִכָּל צַעַר וְיִסוּרִים, וּמִקְרַב הַגְּאֻלָּה, וְנִתְנַתְּ לוֹ אַחֲרִית טוֹב בְּעַת פְּטִירָתוֹ, מִשׁוּם הַכִּי הַיִּחַ מְלֶהֶסִית מִכָּל שְׁס"ה לֹא-תַעֲשֶׂה, וְשֵׁם כָּל מְנַמְתוֹ לְהַתְּאֵמֵץ לְטָרַח

שְׁפָתֵי חָן

הַקְּב"ה). [לְעוֹמֵת שאֵר הַמְדוֹת וְהַסְפִירוֹת, שְׁמוֹנְדָרִים שֶׁהֵם 'צד ימין' צד שמאל וכו', אֲבָל 'תְּפַאֲרַת' מוֹגֵדֵר שֶׁהוּא עֲצֵם הַגּוֹף — הוּא (תְּפַאֲרַת) קוֹ הַאֲמִצְעִי שְׂכִין ב' אֵלֶה הַקְּצוּוֹת, שְׂבִידוֹ לְהִטּוֹת לְכָל קְצֵה שִׁירְצָה וְלַחוּךְ כִּינִיָּהֶם, הוּא מְקוֹר כַּח הַפְּעוּלוֹת וְזֶהוּ הַנִּקְרָא 'תְּפַאֲרַת'. שְׁזוֹהוּ הַתְּפַאֲרַת וְדָרַךְ יִשְׂרָה שִׁיבוֹר לוֹ הָאָדָם שֶׁתְּפַאֲרַת לוֹ כו', כֹּאשֶׁר אִינוּ נוֹטֵה אֵל אַחַד מֵהַקְּצוּוֹת... וְלִכְךָ שֵׁם הַהוּי מוֹרָה עַל 'תְּפַאֲרַת' שֶׁהוּא גּוֹפֵא דו"א (דוֹעִיר-אֲפִין), רְצָה לוֹמַר: הַהִנְהַגָּה אֲמִצְעִית עַל הַשִּׁי"ת כְּפִי עֲצֵם הַנְּהַגַת הַשִּׁי"ת הַמְתַּפְּשׁוֹת לְאִין קָץ, וְהַגּוֹף הוּא הַעִיקָר וְשׁוֹרֵשׁ, שֶׁהַהִנְהַגָּה אֲמִצְעִית הִיא הַמְתַּקְיִימַת וְכו'. ('קוֹמָן סִנְגַּמָּה' מ"ג. עט. לְפִי לְזוֹק סִנְסוֹן מְטַלְטֵין)].

תְּשׁוּבָה לְשִׁאֲלָה הַקְדוּמָה — כּוֹנֵת רִבְעִי לְשִׁאֲלָה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהִבִּיא בְּתַחֲלִיל הַסֵּפֶר לְפָנֵי כָּל א', ע"ש. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר שֵׁם שׁוֹ הַשִּׁאֲלָה הַמְרַכְזִית, שֶׁעִלֶּיהָ יִשִּׁיב רִבְעִי בְּסִיּוּם כָּל כְּלָל.

מִשׁוּם שֶׁנִּמְלָכָה, שֶׁהוּא סְמ"ך-מ"ם — עֲמַלְק הוּא הַשְּׂטָן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם סַמָּ"ל, וְהוּא כַּח הַהִשְׁחָתָה הַקִּיּוֹם בְּעוֹלָם, וְכַלשׁוֹן מְקוּצָרַת, קוֹרְאִים אוֹתוֹ, בְּשֵׁתֵי הָאוֹתִיוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת: סְמ"ך-מ"ם.

הַסְפִירוֹת: חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפַאֲרַת, נֶצַח, הוּד, יָסוּד מַלְכוּת — הִרִי שְׁמַלְמֵטָה לְמַעְלָה, 'יָסוּד' בָּאֵה אַחֲרֵי מַלְכוּת'. וּסְפִירוֹת סְכָנִים 'מִיָּם' — הָאוֹרוֹת שֶׁבָּהֶם מְשַׁפֵּעַ הַקְּב"ה אֶת הַכְּרִיאָה וְקִיּוּמָה, הֵם עַל יַדֵּי הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת הַמְדוֹת וְהַסְפִירוֹת. כֵּךְ אִנּוּ מְשִׁיגִים אֶת בְּרִיאַת יוֹם רֵאשׁוֹן, כְּגִילּוֹי אוֹר הַחֹסֶד' (עֵיין זוֹהַר ח"ג דף רנו ע"ב: 'וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר' — לְקַבֵּל דְּרַגָּא דְּחֹסֶד) וְכִמוֹ כֵּן כָּל הַסְפִירוֹת מְשַׁבְּעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית אֲשֶׁר הֵם הַכְּלִים שֶׁעַל יָדֵם נִתְפַס לְנוּ הַשְּׁפַעַת אוֹרָם. שְׁבַע הַסְפִירוֹת מְקַבְּלִים לְשַׁבְּעַת הַיָּמִים וְנִמְוָכְר רְבוֹת בְּסַפְרֵי קְבֻלָּה].

אֶכְשֶׁר דָּרָא — הַדּוֹר מוֹכֶשֶׁר וְרֵאוּ. מֵאֵן דְּנָטִיר הַבְּרִית, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶפְשֵׁר לָהּ לְבִישׁוּשָׁה דְאִיהוּ הוּד וְהֵדֵר — מִי שְׁשׁוֹמֵר הַבְּרִית, וְהַנְּהַגְתוֹ בְּגְבוּרָה שֶׁל קְדוּשָׁה, הַקְּב"ה מְלַבִּישׁוֹ אֶת לְבוּשׁוֹ, הַנִּקְרָא הוּד וְהֵדֵר, — וְנִלְמַד מֵהַפְּסוּק (מְהִלֵּי קד. ב): "הוּד וְהֵדֵר לְבָשֶׁת" — וּבִמְלַבִּי"ם שֵׁם כְּתָב: הוּא הַתְּגַלּוֹת הַסְפִירוֹת וְהָאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁהֵם מַעֲטָה לְבוּשׁוֹ, שֶׁכֵּן הַתְּלַבֵּשׁ... וְיֵשׁ הַכּוֹל בֵּין הוּד וּבִין הֵדֵר, שֶׁהַהוּד הוּא פְּנִימִי מֵהֵדֵר... [הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְכַנֶּה תְּפַאֲרַת — עֵיין תִּיקוּנֵי זוֹהַר, דף יז ע"א. וְעוֹד. וְכֵן הוּא בְּנוֹסַח 'פֶּתַח אֲלִיָּהוּ' הַנְּדַפֵּס בְּסוֹדֵרִים]: 'תְּפַאֲרַת' הוּא (בְּחִינַת) הַגּוֹף' (שֶׁל

בלב רואיהם. *) ועל-ידי-כך הולכין מעט מעט מדת יהודית, מדרכי הצניעות, ומשגים מדרכי אמהות הקשרות — להתקשט אף בפאה נכרית, הגם שהתור דבר זה רפוי מאד, עין 'תשובה מאהבה' (מלך א, סימן מה), שפליגי בזה גדולי הפוסקים. ורובנו הגדול, בדור האחרון

הזה, צנה לכל זרעו וזה לשונו: וגם בפאה נכרית אני אוסרכם באסור גמור ונחא דלא אסר בן לכל העולם — משום קצם שמצנה לומר; וגם משום שידע, שמי שהוא ירא השם, ונדבה לכבו שאשתו ויבנותיו יהיו "מנשים באהל תברך" (שופטים ה, טז), וילכו בדרכי האמהות, ודאי יאמר: גם אני אקנהג כזרעו של אותו צדיק! (**).

*) וגם לעורר קנאה ושאנא מן אמות העולם עלינו, חס ושלום. וזה לשון 'תשובה מאהבה' (מלך א, סוף סימן מה): וכל הגורשין עד היום הזה: מצרפת, ספרד, שפניא ופורטוגל, וכדומה מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, כלם היו מפאת הקנאה, שלא נפר בחוצות ובחרובות בין איש וינדא לאחד השורים היושבים ראשונה במלכות. וזה לשון הגאון רבי יעקב עמדין ז"ל בסדרו שלו (שער הלוק, פלוג ספרי): וגדל חשקם להתערב בגוים, להתנהג בקשואי מלבושיהם בדיק גדול, בכל 'מודע חדשה' מחמירין על עצמן ומדקדקין בהם יותר מהעמים ההם המתדשים אותו. ולעולם תראה אפלו משתתח יהודית לובשת מיז מלבוש 'מודע חדש' בהתחלתו, בטרם נתפשט בין המון עם הארץ, וכל בגדי צבעונים, חדשים עם ישנים, אינם מספיקין להשביע תאותם ותמדתם, לראות בהם, להסב אליהן עיני כל רואיהן.

**) עין 'חובת הלבבות', שכל ירא השם ראוי לו לקח ראיה מעוברי עברה ועושי רשע, כמה הם זריזים ומסמרים לעשות עברה למלאת תאותם בכל דקדוקיה ופרטיה ולא יבושו. ואם המה עושים בן עבור תאות בהמיות והנאה גשמית, שהוא כמו רגע, מה מחיבים לעשות יראי השם עבור תאנה רוחנית והנאה עולמית, להיות בורח מן העברה, ולקיים מצות השם בקריות ובקשמה בכל דקדוקיה, ולא יבוש מלעג השאננים. אם-כן, נשים שאננות, בנות בוטחות, שמען קולי והאונה אמרתי: הרי אם נתחדש 'מודע' חדשה בעניגי הבגדים, שהיא מאבן-יהו דפריצות ועזות, מיז כל אחת מקנאת בתקרה וממהרת וזריזה לומר: אעשה בן גם אני. מעתה תנו דעתכם לכך: מאחר שראתה עינו של אותו צדיק ואביר הרועים, כמה מהפגם מסתעף לנשים כאלה שלובשים בפאה נכרית, עד שמתהבב האב על בנותיו צנה והזהיר אותם וגם ברכם, וזה לשונו תהבב: וגם בפאה נכרית אני אוסרכם באסור גמור, והשם ימציאכם חן וחסד, והגדלו בניכם וצאצאיכם על התורה ועל העבודה. אם-כן כמה מהראוי והנכון הוא, שכל אחת ואחת תהיה בבחינת 'ותקנא רחל באחתה' (נחלת א, ב), לומר אעשה בן גם אני, ואזכה לברכתו של אותו צדיק וקדוש עליון.

שפתיו חן

לספר שופטים, פירש: מפי נשים צדקניות וצנועות האלה היושבות באהל, תבורך ותחקיים הברכה.
*תאנה רוחנית והנאה עולמית — הכוונה למצוה ומעשה טוב שהוא תענוג רוחני והנאה נצחית. ולא יבוש — ולא יתבייש. מלעג השאננים מהלס קמ, ד. — ממה שלועגים האנשים השלוחים ו'שקטים' ו'בלתי איכפתיים'. נשים שאננות, בנות בוטחות יע' לג ט. — לפי רש"י מתפרש 'פשוטו של מקרא' ככוונת מליצה: מדינות היושבות בשלוה (נשים שאננות), וכרכי העיר היושבים בטח (בנות בוטחות). אך רבינו משתמש בלשון זה, בפירושו הפשוט, נשים היושבות בשלוה וכו'. שפנין קולי והאונה אמרתי נחלתי ז, כג. שהיא מאבן-יהו דפריצות ועזות — מהדברים הקרובים אליו לה [נמשלים לאבירים קטנים של עיקר הכלין]. ואביר הרועים — החזק שברועי ישראל ומנהיגיהם. כונת רבינו על מרן ה'חתם סופר' וצוק"ל ז"ע. מפתחה — נגרם. חן וחסד אמר ג ט. 'ותקנא רחל באחתה' — פירש רש"י שם: קנאה במעשיה הטובים.

* מגוי א"י גוי ומממלכה א"ל עם אחר דמי הימס"א ט, כ. א"ש וידא — איש יהודי. השרים היושבים ראשונה בממלכות אמר א, ז.
* מודע — צורת הלבשה נהוגה [בלשון העולם: 'אופנה']. בין המון עם הארץ — המון העם יושבי הארץ, הגויים. קרבם אציהן — לעורר השומע לב אליהן.
רפוי מאד — חלש מאד. שפליגי — שנחלקו. ורובנו הגדול, בדור האחרון הנה — ה"ה: מרן ה'חתם סופר' וצוק"ל ז"ע. בפאה נכרית טמ טז, ב. — 'עקרי' פירושו: 'אחרת', שהשער אינו של האשה הלבשת, רק של אחרת. קצם שמצנה לומר ימות סה ג. — 'אמר רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע ופירשי: דכתיב (ויקרא יט, ז) 'הוקח תוכיח' — להומח מי שמקבל ממנו] כך מצוה על אדם לומר דבר שאינו נשמע' [נחל עס: מהכ"ס ט"ב נח"א]. שאשתו ויבנותיו יהיו 'מנשבים באהל תברך', וילכו בדרכי האמהות ע"פ: סנהדרין קה, ג. — 'נשים באהל' מאן נינהו [מי הם]? שרה רבקה רחל ולא! [עין רש"י שם בגמרא, ובספר שופטים] ובמצודת דוד

בפאה נכרית, וזה אסור מדינא, וכל הפוסקים מודים בזה,*) משום שנראית כהולכת פרוצת ראש — עין 'תשובה מאהבה' (מלק ט, סוף סימן

ואחר כך עברה גורת עברה, והוסיפו להרע לילך יותר בפריצות — ללבש 'פארוק', הנקרא במדינה זו 'שייטל', והיגו לכסות כל הראש

(* עין תוספות כתבות (סו, ז: ד"ה שפסקו), דמפרש, שלא היתה צריכה יותר. וקשה מאד, מדוע התרעמה על החכמים ואמרה: כך תפסקו לבנותיכם? וגם כן, מאי הוא פונת מסודר הש"ס דאסמיה לה מעשה הריבה אמת? ונראה לעניות דעתי לישב ולפרש, דחכמים עשו כדין שפסקו לה מה שצריכה, והיא אפלו הכי שפיר נתרעמה עליהם, לשיטתה; ודהנה דוע, דעקר קשונ שמינים ובשמים שצריכה האשה כל זמן שהיא פנויה הוא על שערות ראשה, ומנה קשהא נשואה, דפרויעות ראש אסור תורה הוא, ובזהר (ט"ז, דף קנ"ט, ע"ב) דמקמי מאד שלא נראה שום שער ראשה אפלו בבימה, ורק הנה ברפן שיהיה להם פאה נכרית על הצדעים, אותן נשים שלא היו רוצים להיות מהצנועות, "מנשים באהל תברך" (שופטים ה, ז), משום מעקר הדין פאה נכרית מתר, אמרן חכמים פסקו לה כל-כך בשמים, הנצרכים לבנות ישראל הקשורות שדרפן לכסות ראשן לגמרי, מלבד הצדעים; אבל היא שהיתה בת עשיר גדול, וכסף וזהב פי ריבה ורם לבכך, היתה מגלה שער ראשה, משום הכי אסמיה לה אותו מעשה, שהלכה בפריצות בשער ראשה מגלה, ורק אז כשאמרה לרבי יוחנן: פרנסני, נכנע לכבה הערל ונתעטפה בשער ראשה [עין 'פרס שלמה' על אבן העזר, בסופו, תשובה צא], משום הכי באמת היתה צריכה יותר בשמים להתקשט, משום הכי אמרה היא לחכמים בניחותא, ולא בדרך קללה: כך תפסקו לבנותיכן שנה צנועות, בנתן דמורין, והולכות ככסוי ראש; דמנא לן לפרש שהיתה פונתה לקללה, אם יש לנו פרוש מן שאל על דרך קללה? משום הכי ענו ואמרו אמן — הפונה, שיהיה להם כל-כך עשיר, שיהיה יכלת בידם לתן לבנותיהם כל-כך דוויגיא, מה שאין בן לעיל, דליכא פרוש אחר למה שאמרה כך תפסקו לבנותיכם? אם לא בדרך קללה, משום הכי לא אמרו אמן, משום שהיתה שומרת יבם, והנה מלשב בזה אפשר קושיות תוספות לרש"י.

מעשה יש להביא ראיה מכאן לשיטת אליה רבה, עין 'תשובה מאהבה' (מלק ט, סוף סימן מה): וגם בפאה נכרית אסורה לילך פרוצה ראש לגמרי, הנקרא 'פארוק', דאם לא כן אפתי קשה: מאי טעמא הנה לה פסע על חכמים, הלא הם

שפתת יחן

אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה. ומנה — ומתוך כך, הרי קשהא נשואה, דפרויעות ראש אסור תורה הוא — וממילא לא תוכל עוד לקשט את השערות. על הצדעים — הירקה' — מקום השערות בסמוך לאוזן וללחי. [בבב] וזהב פי ורבה ורם [בבב] דניס ט, גידי. אסמיה לה — הסמיכו לה. בנתן דמורין ע"ס: כמות ט, ט. פירש"י שם: בנות אדם גדול ובעל הוראה הוא שידעו לעשות כן. דמנין לנו. ענו — החכמים. מה שאין בן לעיל — שם בכתובות (ס"ה, א) שהובא מעשה אחר: מעשה בכלתו של נדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים סאתים יין לציקי קדרה [להטעים התבשיל] מערב שבת לערב שבת, אמרה להן: כך תפסקו לבנותיכם! תנא: שומרת יבם היתה — ולא ענו אחריה אמן. [בעלה מת בלא בניס, והיתה זקוקה להתייבם לאחיו]. שהיתה שומרת יבם — שמת בעלה בלא בניס, והאשה זקוקה להתייבם לאחיו. ודינה מלשב בזה אפשר — ואפשר שיהיה מיושב בזה קושיות תוספות לרש"י — במסכת כתובות דף טו, ע"ב ד"ה יענו אחריה אמן נתקשו התוס' מדוע במעשה הקודם לא ענו החכמים אחריה "אמן", ורק כאן. אולם על פי ביאורו של רבינו יתישב היטב ההבדל בין מעשה כלתו למעשה בתו.

* עין תוספות כתבות, דמפרש, שלא היתה צריכה יותר. וקשה מאד, מדוע התרעמה על החכמים ואמרה: כך תפסקו לבנותיכם? — התוספות מבארים את המעשה המובא בגמרא שם: מעשה בבתו של נדימון בן גוריון (שמת בעלה ובאה לבית דין לפסוק לה צרכיה מנכסיו, רש"י), שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים, לבו ביום (לצורך יום אחד). אמרה להם: כך תפסקו לבנותיכם, וענו אחריה: אמן. וכתבו התוס' שלא היתה צריכה יותר. וגם כן, מאי הוא פונת מסודר הש"ס דאסמיה לה מעשה הריבה אמת? — בסמוך למעשה הנ"ל, מובא בהמשך הגמרא: מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריבה (נערה) אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו: רבי, פרנסני! אמר לה: בתי מי את? אמרה לו: בת נדימון בן גוריון וכו' אמרה לו: רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה, חוץ משל חמיה! ככה רבן יוחנן בן זכאי, ואמרו: אשריכם ישראל; בזמן שעושיין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושיין רצונו של מקום מוסרין ביד אומה שפלה, ולא ביד

* 'פארוק' — פאה נכרית. אפתי — עדיין.

(מ); וגם הוא פתח רע, לבוא אחר-כך לילך בגלוי שער עצמה; ואחרון הכביד — שהוא פריצות ועזות גדול מאד, משום שאין נכר על-דרכו בין פנויה לנשואה.

ובגנות ישראל צועקת על בנות ישראל כאלה:
 "אל בנותי, כי מר לי מאד מכם, כי יצאה בי יד ה'" (זמ ט, א), הפך 'עבור נשים צדקניות נגאלו'. מנה — פריצות ועזות של נשים גורמות אריכות הגלות. לכן, "שכנה בנותי, לכו נא בדרך האמהות הפשרות והצנועות, ונא נא שימו לבבכם על דרכים". הלא אשה הפשרה, המקפדת מאד לשמר דת משה ודת יהודית כראוי, כמה טובות מסתעפים מזה: גורמת לבעלה שפע, כמאמר חכמינו ז"ל (בבא מציעא נא, ב) על הפסוק: "ולאברם היטיב בעבורה" (בראשית יב, טו); וגם זוכה על-ידי-זה לבנים מהגנים, כפתיח: משום שהיא צנועה "בדרך-הייתך — בניך פשתילי יתים". וקמחית זכתה, שכל שבועה כניה היו משמשים בכהנה גדולה, עבור שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה (וימא מו, ב), וזהו באמת חלק האדם מכל עמלו.

ועל המזלזלת בדת יהודית איתא בזהר (פרשת נשא, דף קכה ע"ב) וזה לשונו: 'ואתתא דאפיקת משערא דרישה לבר, לאתתקני' בה, גרים מסכנותא לביתה, וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא, וגרים מלה אחרה דשריא בביתא; מאן גרים דא? ההוא שערה דאתחזי מרישה לבר; ומה בביתא האי, כל-שכן בשוקא. ועל כלם מה שאמר חכמינו ז"ל (סוטה ט, א, ונל"ט ע"ב): איש ואשה זכו — שם י"ה שריי ביניהם, לא זכו — מסתלק השם ואש אוכלתן; ותדעו, שאש של מעלה אין מים מכבים אותו, ובכלל אש זה נכלל, שיהיה תיגרא בביתם. וכמה רעות גורמת אשה רעה: או קוברתו או קוברתה, או שהוא מעגן אותה או שהיא תעגן אותו, וגם גורם מיתה לבניהם. לכן בנותי, שובו נא מדרך-ככם הרעות ולכנה בדרך הצנועות וכשרות, ואל תתחברו ואל תקנאו בנשים ארורות לעשות כמעשיהם. ודעו נא וראו, מה תחליפו ובמה תחליפו שלום ביתכם, הצלחות בניכם בזה ובכא, והצלחה ושפע של בעליכם, והשראת השכינה בביתכם,

פסקו לה כל-כך בשמים הנצרכים לכל שער ראשה כשתכסה ב'פרוק', מעתה אם היא אינה רוצה להיות מנשים הפשרות, הלא תוכל להתקטט באותן בשמים שער ראשה ממש, על-כרחך מוכח דגם 'פרוק' אסור.

שפת יחזן

ואחרון הכביד ע"פ: יטע"מ, ט. — הדבר האחרון המור מכולם. כוונת רבינו לומר: הנימוק הזה, היא סיבה הגרועה מכל הטעמים שנאמרו קודם].
 דת משה ודת יהודית — דת משה' הם: הדינים האסורים מן התורה. דת יהודית' הוא: מה שנהגו בנות ישראל להחמיר, אף על פי שאינו כתוב בתורה והמקור במשנה כחובות עב. א]. כמאמר חכמינו ז"ל על הפסוק: "ולאברם היטיב בעבורה" — אמר רבי חלבו: ... אין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר: "ולאברם היטיב בעבורה" ... וגם זוכה על ידי זה לבנים מהגנים, כפתיח: משום שהיא צנועה בדרך-הייתך — בניך פשתילי יתים נממ נטמ ט. — לשון המדרש: "בדרך-הייתך" (מסיל קמא א) — בזמן שהיא נוהגת בעצמה דת יהודית שהיא צנועה, זוכה שיוצאין ממנה בנים בעלי מקרא בעלי משנה בעלי מעשים טובים, דכתיב (ספ, טז): "בניך פשתילי יתים" ... [עיי' עוד במדרש תנחומא פרשת וישלח ו, ו].
 בדת יהודית — במנהגים שנהגו בנות ישראל להחמיר על

על עצמן, משום תוספת גדרי צניעות. ואתתא דאפיקת משערא דרישה לבר, לאתתקני' בה, גרים מסכנותא לביתה, וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא, וגרים מלה אחרה דשריא בביתא; מאן גרים דא? ההוא שערה דאתחזי מרישה לבר; ומה בביתא האי, כל-שכן בשוקא — ואשה המוציאה משער ראשה לחוץ, להקטטש בו, גרמת עניות לביתה, וגרמת שכינה לא יתשובו בדור, וגרמת שישרה בביתה רוח טמאה; ומי גרם כל זאת? אלו השערות הנראות מראשה לחוץ; ומה אם בפית כף, כל שכן בשוק, ועל כלם — עוד מעלה גדולה ביותר. איש ואשה זכו — שם י"ה שריי ביניהם, לא זכו — מסתלק השם ואש אוכלתן — לשון הגמרא שם: זכו שכינה ביניהם' — וברשי: שהרי חלק (הקב"ה) את שמו, ושיכנו ביניהם, את י' באיש ואת ה' באשה ועל אותיות השורש 'אש' ניתוסף באיש אות י', וב'אשה' את ה"א]. ולכן אם לא זכו שישכון אצלם שמו של הקב"ה, אז: אש אוכלתן, איך מים מכבים אותו? ע"פ: עיר השמים ט, ו. תיגרא — מריבה ויכוח.

ובמה? — עבור תאוות סרוחות, קשוטים וזפוי של עצות ופריצות, אשר לא להועיל ולא לעזור. כי אם בוא יבוא העת להצית אש ביניכם, אזי לשוא תתיפו בכל קשוטי העזות

והפריצות האלה, ותתקנים קללת ישעיה (ג. נד):
 ותמת פתיגיל מחגרת שק, ותמת מעשה מקשה קרחה, ושקר החן והכל היפי, ורק יראת ה' היא תתהלל.

 שְׁפִתַי חֵן

ותמת פתיגיל מחגרת שק, ותמת מנישה מקשה קרחה — לעתיד לבוא, כאשר ישובו ישראל אל הקב"ה: במקום שהיו (הנשים) חגורות בחגורה של פאר, יהיו חגורות של

שק, מפני הצער והאבל. ובמקום שהיו מתקטות בתכשיטי זהב מעשה מקשה, יקריח שער ראשן. ושקר החן והכל היפי, ורק יראת ה' היא תתהלל ע"ש: משל נא, א.